

Izveštaj o stanju radnih prava u Republici Srbiji u 2024.

Prof. Bojan Urdarević | Jovana Misailović

Izveštaj o stanju radnih prava u Republici Srbiji u 2024.

Prof. Bojan Urdarević | Jovana Misailović

Projekat „Radna prava i dostojanstven rad u socio-ekonomskim reformama u Srbiji - Crno na belo“,
uz podršku Međunarodnog centra Olof Palme

Beograd, 2025.

Sadržaj

Uvod	4
I Statistički podaci tržišta rada u Republici Srbiji za 2024. godinu..	6
1. Zarada.....	6
2. Siromaštvo u Srbiji i nedovoljna potrošačka moć – trend koji se nastavlja	9
3. Zaposlenost	12
3.1. Mere za smanjenje nezaposlenosti.....	15
3.2. Položaj stranih radnika u Republici Srbiji.....	20
II Zakoni i dokumenti javnih politika u 2024. godini	22
III Socijalni dijalog u 2024. godini.....	30
Zaključak	37
Reference.....	38

Uvod

Pred vama je sedmo izdanje godišnjeg Izveštaja o stanju radnih prava u Republici Srbiji za 2024. godinu (u daljem tekstu: Izveštaj) Fondacije Centar za demokratiju (FCD). Kao i u prethodnim izdanjima, cilj Izveštaja je da doprinese unapređenju poštovanja radnih prava u Republici Srbiji, u skladu sa međunarodnim radnim standardima. Podaci korišćeni tokom pripreme Izveštaja odnose se na period od 1. januara do 31. decembra 2024. godine.

Ono što već u samom uvodu možemo konstatovati jeste da pomaci u odnosu na nedostatke kako u pogledu funkcionisanja tržišta rada tako i pogledu izmena zakonodavnog i institucionalnog okvira u Republici Srbiji u 2024. godini nisu preterano vidljivi, iako u određenom skromnom obimu ipak postoje. Za ovakvu ocenu, ali i ocenu samih radnih i socijalnih prava značajan je Izveštaj Evropske komisije, koji je objavljen 30. oktobra 2024. godine. Naime, prema stavu Evropske komisije tržište rada se poboljšalo tokom prethodnih godina, pri čemu je ukupna stopa nezaposlenosti pala na 8.2% u drugom kvartalu 2024. godine. Sa druge strane ponovo je istaknuto da izmene Zakona o radu iz 2014. godine nisu u potpunosti u skladu sa tekovinama Evropske unije, kao i da rad na nacrtu novog Zakona o radu treba tek da otpočne uključujući i odredbe o stranim upućenim radnicima u skladu sa pravnim tekovinama EU, čime bi se izbeglo dalje odlaganje sprovođenja akcionog plana za poglavlje 19. Osim navedenog, ni u 2024. godini novi Zakon o štrajku nije usvojen, a i dalje je neophodna izmena zakonskog okvira u cilju jačanja bipartitnog i tripartitnog socijalnog dijaloga na svim nivoima. Ovo posebno vredi s obzirom na procenu da se socijalni dijalog u Srbiji ocenjuje kao vrlo slab, a pre svega, u pogledu učešća socijalnih partnera u razvoju za njih značajnih politika.

Delimičan napredak možemo konstatovati na terenu utvrđivanja minimalne cene rada koja je povećana za 17,8% u odnosu na minimalnu

cenu rada iz 2023. godine i koja je u 2024. godini doneta od strane Socijalno-ekonomskog saveta, obzirom da je ova praksa izostajala prethodnih godina kada je minimalna cena rada utvrđena od strane Vlade. Na terenu slobode kretanja radnika, ostvaren je ograničen napredak imajući u vidu ranije izmene zakonodavstva o zapošljavanju stranaca iz 2023. godine i nastavak priprema za pristupanje Evropskoj mreži službi za zapošljavanje (EURES). Pohvalno je istaći da je usvajanjem plana sprovođenja Garancije za mlade za period 2023–2026. godine i pokretanjem pilot-projekta Garancija za mlade u januaru 2024. godine ostvaren značajan pomak imajući u vidu preporuke Komisije iz 2023. godine. Problemi koji su i dalje ostali nerešeni, odnose se pre svega na potrebe da se u narednom periodu sprovede funkcionalna analiza budžetskih izdvajanja za aktivne politike tržišta rada i obima posla savetnika iz Nacionalne službe za zapošljavanje kako bi se obezbedili odgovarajući finansijski i institucionalni resursi za zapošljavanje i socijalne politike kao i da se nastavi sa sprovođenjem pilot-projekta Garancija za mlade. Evidentan je uticaj inflacije koja je uticala na opstanak bojazni od povećane stope siromaštva, pa ne iznenađuje da je ponovljena preporuka da se unapredi obuhvat i adekvatnost socijalnih davanja za one koji žive ispod nivoa siromaštva, uključujući socijalnu pomoć i dečji dodatak.

Kada je reč o socijalnoj sigurnosti, Evropska komisija je istakla da, kako nisu zaključeni novi bilateralni sporazumi sa državama članicama EU o koordinaciji sistema socijalne sigurnosti, preporuke od prošle godine stoga i dalje važe u pravcu pojačane saradnje sa državama članicama EU na koordinaciji sistema socijalne sigurnosti i pokretanja pripreme za pridruživanje Evropskoj agenciji za rad.

U prvom poglavlju Izveštaja dat je pregled relevantnih statističkih podataka u pogledu zarada, ukupnog broja zaposlenih, kao i stope nezaposlenosti i mera koje se sprovode u cilju umanjenja iste, kao i osvrt u pogledu broja stranih radnika, iznosa najviše i najniže zarade kao i podaci vezani za zaposlenost u 2023. godini. Drugo poglavlje posvećeno je sumiranom prikazu najznačajnijih izmena zakonodavnog okvira kao i dokumenata javnih politika, dok je u trećem delu pažnja usmerena na događaje od uticaja na osnaživanje socijalnog dijaloga.

Statistički podaci tržišta rada u Republici Srbiji za 2024. godinu

1. Zarada

U Republici Srbiji visina zarade utvrđuje se ugovorom o radu koja ne može biti niža od minimalne zarade koja se utvrđuje odlukom Socijalno-ekonomskog saveta za svaku godinu. Iako je cilj da se visina zarade podiže iz godinu u godinu, način na koji se dolazi do odluke o visini cene rada može biti upitan, ukoliko isti nije rezultat dogovora između socijalnih partnera.

Iako je prethodnih godina nepovoljna praksa bila da se ova odluka ne donosi na Socijalno-ekonomskom savetu, već je to činila Vlada svojom odlukom, 2024. godina bila je značajna po tome što je posle dužeg period Socijalno-ekonomski savet utvrdio minimalnu cenu rada i to na 271 RSD neto dinara.¹ Jedan od ključnih elemenata koji je pratio povećanje minimalne zarade jeste i povećanje neoporezivog dela zarade za poslodavce. Za 2024. godinu, poslodavci su imali pravo na neoporezivi deo zarade u iznosu od 25.000 dinara.

¹ <http://www.socijalnoekonomskisavet.rs/cir/minimalna%20zarada%20cir.htm>, 20.2.2025.

U 2024. godini, visina minimalne zarade varirala je od najniže 45.528 RSD u februaru i aprilu mesecu do najviše 49.864 RSD u martu, maju, avgustu i oktobru.

Kada je reč o početku godine, odnosno o prosečnoj zaradi (bruto) obračunatoj za januar 2024. godine, ona je iznosila 132.372 dinara, dok je prosečna zarada bez poreza i doprinosa (neto) iznosila 95.836 dinara. U odnosu na januar 2023. godine, prosečna neto zarada obračunata za januar 2024. godine, nominalno je veća za 15,8%, a realno je veća za 8,8%.² Kraj godine obeležio je porast pa je tako prosečna zarada (bruto) obračunata za decembar 2024. godine iznosila 148 428 dinara, dok je prosečna zarada bez poreza i doprinosa (neto) iznosila 108 312 dinara. Značajno je istaći da je, prema podacima RZS zaradu od 100.738 dinara i veću od toga u novembru 2024. godine primilo 608.000 od dva miliona zaposlenih u Srbiji. Istovremeno, mesečnu zaradu od najviše 45.528 dinara imalo je 86.000 zaposlenih. Od ovog broja, manje od trećine zaposlenih građana u Srbiji ima platu koja dostiže i premašuje zvaničan prosek od 100.738 dinara, koliko je RZS izračunao za novembar 2024.³

Rast bruto zarada u periodu januar-decembar 2024. godine u odnosu na isti period prošle godine iznosio je 14,2% nominalno, odnosno 9,2% realno, dok je prosečna neto zarada veća za 14,1% nominalno, odnosno 9,1% realno. U poređenju sa istim mesecom prethodne godine, prosečna bruto zarada za decembar 2024. godine nominalno je veća za 13,8%, a realno za 9,1%, dok je prosečna neto zarada nominalno veća za 13,9%, odnosno 9,2% realno.

Realni rast zarada u privatnom sektoru je iznosio 9,2% i bio je vođen, pre svega povećanjem zarada u prerađivačkoj industriji i trgovini. Istovremeno, zabeleženo je i realno povećanje zarada u javnom sektoru od 9,3%, na šta je uticala odluka Vlade o povećanju zarada od 10% od januara 2024. godine, ali i odluka o povećanju zarada prosvetnim i delu zdravstvenih radnika od 5,5% od oktobra 2023. godine.⁴

2 Dostupno na internet stranici Republičkog zavoda za statistiku. 24.2.2025.

3 Dostupno na internet stranici Republičkog zavoda za statistiku. 24.2.2025.

4 <https://www.mfin.gov.rs/sr/dokumenti2-1/program-ekonomskih-reformi-erp-1>, 6.2.2025.

Medijalna neto zarada u proseku za 2024. godinu iznosila je 79 624 dinara, što znači da je 50% zaposlenih ostvarilo zaradu do navedenog iznosa. Sa druge strane, polovina zaposlenih od ukupno 2,07 miliona nije mogla da nadmaši ovaj mesečni iznos. Podaci zvanične statistike pokazuju da je neto platu veću od minimalne, ali ipak manje od medijske koja je za novembar 2024. iznosila 77.830 dinara, ostvarilo oko 948 hiljada zaposlenih, odnosno 46 odsto ukupnog broja radnika. Više od medijske zarade, ali ipak manje od prosečne, imalo je nešto više od svakog petog zaposlenog - oko 426 hiljada radnika. Neto zaradu jednaku i veću od prosečnih 100.738 dinara ostvarilo je oko 608 hiljada zaposlenih, odnosno oko 29 procenata ukupnog broja građana kojima je u novembru 2024. isplaćena zarada.⁵

Dodatno, posmatrano po sektorima, najveći realni rast zarada u 2024. godini, u odnosu na 2023. godinu, ostvaren je u obrazovanju (11,3%), uslugama smeštaja i ishrane (11,2%) i prerađivačkoj industriji (11,0%).

Što se tiče regionalne raspodele, najveća prosečna neto plata u 2024. godini zabeležena je u Beogradskom regionu (124.010 dinara), zatim u regionu Vojvodine (92.725 dinara), Južnoj i Istočnoj Srbiji (84.083 dinara), dok je najniža prosečna plata bila u Šumadiji i Zapadnoj Srbiji (82.433 dinara).⁶

Evidentno je da povećanje minimalne cene rada ima za cilj da ublaži efekte inflacije i rastućih troškova života, pružajući dodatnu socijalnu sigurnost zaposlenima s najnižim primanjima. Ipak, ostaje pitanje da li je ovo povećanje dovoljno da pokrije rastuće troškove života, s obzirom na stepen inflacije i poskupljenje osnovnih proizvoda i usluga. Prema procenama Narodne banke Srbije, prosečna inflacija iznosila je 4,6%, dok je za 2025. prognozirano 3,5%.⁷ Povećanje minimalne zarade može doprineti povećanju kupovne moći radnika, ali istovremeno predstavlja izazov za poslodavce, posebno u malim i srednjim preduzećima, koji moraju da usklade svoje troškove sa novim obavezama.

⁵ <https://www.paragraf.rs/dnevne-vesti/050225/050225-vest13.html>, 22.12.2024.

⁶ <https://www.cekos.rs/prosecne-bruto-zarade-plate-decembar-2024-godine?>, 11.3.2025.

⁷ <https://www.nbs.rs/sr/scripts/showcontent/index.html?id=20278>, 11.3.2025.

Povećanje minimalne zarade može imati i šire ekonomske posledice. S jedne strane, veći dohoci mogu podstaći rast domaće potrošnje, što pozitivno utiče na privredu kroz povećanje maloprodaje i prihoda od poreza na dodatu vrednost. S druge strane, povećani troškovi rada mogu dovesti do rasta cena proizvoda i usluga, potencijalno utičući na inflaciju.

Takođe, jedan od ključnih nerešenih problema, koji je ostao u nasleđu iz prethodnog perioda odnosi se na nedostatak podataka o ukupnom broju lica koja rade za iznos jednak minimalcu koji bi se iz godine u godinu obnavljao i time pružio uvid u pomak na ovom polju.

2. Siromaštvo u Srbiji i nedovoljna potrošačka moć – trend koji se nastavlja

U 2024. godini, prosečna i minimalna potrošačka korpa u Srbiji beležile su mesečne varijacije, odražavajući ekonomske trendove i inflatorne pritiske.

Prema podacima Ministarstva unutrašnje i spoljne trgovine, prosečna potrošačka korpa u Srbiji sačinjena je na osnovu mesečne potrošnje tročlanog domaćinstva. Najveći deo potrošačke korpe čine troškovi koji odlaze na osnovne životne namirnice, stanovanje i namirenje komunalnih računa, pre svega troškova struje i gasa. Tako, u aprilu 2024. godine, prosečna potrošačka korpa iznosila je 103.097,40 dinara, dok je minimalna potrošačka korpa bila 53.370,62 dinara. U maju iste godine, prosečna potrošačka korpa porasla je na 103.409,38 dinara, što je povećanje od 312 dinara u odnosu na april. Minimalna potrošačka korpa za maj iznosila je 53.517,55 dinara, beležeći rast od 147 dinara u odnosu na prethodni me-

sec. U junu 2024. godine, minimalna potrošačka korpa zabeležila je blagi pad na 53.457 dinara, dok je prosečna potrošačka korpa iznosila 103.384 dinara. U avgustu 2024. godine, prosečna potrošačka korpa iznosila je 104.330 dinara, dok je minimalna potrošačka korpa bila 53.967 dinara. Poslednji mesec zabeležen je iznos prosečne potrošačke korpe u iznosu od 105.765,28 dinara dok je minimalna cena potrošačke korpe stala na 54.871,70 dinar.⁸ Ovi podaci ukazuju na kontinuirani rast troškova života tokom 2024. godine, pri čemu su prosečne zarade pratile ovaj trend, ali su i dalje bile nedovoljne za pokrivanje prosečne potrošačke korpe. Na primer, u aprilu 2024. godine, prosečna neto zarada iznosila je 96.614 dinara, što je pokrivalo oko 93,7% prosečne potrošačke korpe za taj mesec, a slično vredi u za ostale mesece u 2024. godini. Minimalna zarada, s druge strane, nije dostizala iznos minimalne potrošačke korpe, što ukazuje na značajan deficit za one sa najnižim primanjima.⁹

Ukoliko bismo cenu životnih namirnica sagledali nešto konkretnije, potrošačke cene su u proseku u poređenju sa istim mesecom 2023. povećane za oko 5%, dok su u poređenju sa decembrom 2023. godine u proseku povećane za 1,1%. Cene proizvoda i usluga lične potrošnje, ilustracije radi, u martu 2024. godine, u odnosu na februar 2024. godine, u proseku su više za 0,3 odsto. Posmatrano po glavnim grupama proizvoda i usluga klasifikovanih prema nameni potrošnje, u martu 2024. godine, u odnosu na prethodni mesec, rast cena je zabeležen u grupama komunikacije (2,9%), restorani i hoteli (0,6 odsto), zdravlje (0,5%), alkoholna pića i duvan i oprema za stan i tekuće održavanje (za po 0,3%), transport (0,2%) i u grupama stanovanje, voda, električna energija, gas i ostala goriva i obrazovanje (za po 0,1%).¹⁰ Ovakva praksa nastavljena je i do kraja godine uz neznatne oscilacije.

Situacija koju karakteriše nedovoljnost prihoda građana za pokrivanjem iznosa potrošačke korpe glasno naglašava potrebu za daljim povećanjem zarada i kontrolom inflacije kako bi se poboljšala kupovna moć

⁸ <https://must.gov.rs/tekst/8037/kupovna-moc-stanovnistva-potrosacka-korpa-2024.php>, 16.2.2025.

⁹ <https://www.stat.gov.rs/sr-latn/vesti/statisticalrelease/?p=15328&a=01&s=0102?s=0102>, 10.2.2025.

¹⁰ <https://www.stat.gov.rs/sr-latn/oblasti/potrosnja-prihodi-i-uslovi-zivota/>, 13.2.2025.

i omogućilo pokrivanje osnovnih životnih troškova, koji se evidentno odražavaju i na stepen siromaštva u Srbiji. Naime, prema poslednjim podacima RZS, stopa rizika od siromaštva koji predstavlja procenat lica čiji je raspoloživi ekvivalentni prihod niži od praga rizika od siromaštva, u 2023. godini iznosio je 29 100 dinara prosečno mesečno za jednočlano domaćinstvo. Sa druge strane, prag rizika od siromaštva za domaćinstvo s dvoje odraslih i jednim detetom mlađim od 14 godina iznosio je 52 380 dinara, dok je za četvoročlano domaćinstvo s dvoje odraslih i dvoje dece mlađe od 14 godina iznosio 61 110 dinara.¹¹

Posmatrano prema starosti, lica stara 65 i više godina bila su najviše izložena riziku od siromaštva – 23,5%, kao i lica starosti od 55 do 64 godine – 23,0%. Najnižu stopu rizika od siromaštva imala su lica starosti od 25 do 54 godine – 16,8%. Prema tipu domaćinstva, najvišu stopu rizika od siromaštva imala su domaćinstva koja čine dve odrasle osobe s troje ili više izdržavane dece – 34,7%, a najnižu stopu rizika od siromaštva imala su domaćinstva koja čine tri ili više odraslih osoba – 13,3%. Takođe, i geografska raspodela siromaštva u Srbiji pokazuje značajne razlike između regiona, pa tako stopa rizika od siromaštva varira od 4,8% u opštini Novi Beograd do 66,1% u Tutinu.¹²

Stopa rizika od siromaštva prema najčešćem statusu u aktivnosti, za lica stara 18 i više godina, pokazuje da je 50,9% nezaposlenih lica bilo izloženo riziku od siromaštva. Samozaposlena lica imala su veću stopu rizika od siromaštva od lica zaposlenih kod poslodavca, 12,9% u odnosu na 4,9%. Za penzionere ova stopa iznosila je 20,3%.¹³

Prema podacima Svetske banke, stopa apsolutnog siromaštva u Srbiji je procenjena na 6,9% i u 2024. 2023. godini, što znači da se nije promenila u odnosu na istu zabeleženu 2022. godine.¹⁴

11 <https://www.stat.gov.rs/sr-latn/vesti/statisticalrelease/?p=15328&a=01&s=0102?s=0102>, 10.2.2025.

12 Uporediti sa prošlogodišnjim izveštajem o stanju radnih prava, dostupno na: www.cen-taronline.org/publikacije/FCD-Izvestaj-o-stanju-radnih-prava-u-Republici-Srbiji-2023.pdf

13 <https://www.stat.gov.rs/sr-latn/vesti/statisticalrelease/?p=15328&a=01&s=0102?s=0102>, 10.2.2025.

14 <https://www.worldbank.org/en/country/serbia/overview>, 19.2.2025.

3. Zaposlenost

Otvaranje novih radnih mesta čime se stvara veća mogućnost za zapošljavanje i sticanje prihoda, između ostalog, teret je koji pada na države da u skladu sa potrebama tržišta rada i uzajamnog odnosa ponude i tražnje radne snage, obezbede dovoljan broj radnih mesta za građane kako bi oni, sa druge strane, ostvarili mogućnost zapošljavanja. Međutim, u vezi obezbeđivanja novih radnih mesta, države u cilju privlačenja stranog kapitala neretko umanjuju prava radnika koja se odnose pre svega na visinu njihove zarade i time direktno onemogućuju jedan od segmenata drugog strateškog cilja dostojanstvenog rada – prava na adekvatnu zaradu. Prethodno ne treba razumeti u smislu da svako ima garantovano pravo na zaposlenje, već na mogućnost da obezbedi sredstva za život radom koji je slobodno izabrao. Otuda, obaveza država nije postizanje pune zaposlenosti, već vođenje politike i stvaranje uslova/okruženja za njeno postizanje (uz poštovanje svih principa dostojanstvenog rada). Identično je predviđeno Međunarodnim paktom o ekonomskim, socijalnim i kulturnim pravima, u skladu sa kojim države potpisnice nisu u obavezi da obezbede punu zaposlenost i posao za sve, već da preduzmu neophodne mere za smanjenje nezaposlenosti, dok ostvarivanje pune zaposlenosti treba da bude cilj njihove politike.¹⁵

U poslednjih nekoliko godina, stopa zaposlenosti je u stalnom porastu, dok se stopa nezaposlenosti smanjuje, što ukazuje na sve veće mogućnosti za zapošljavanje i profesionalni razvoj stanovništva. Prema podacima Centralnog registra obaveznog socijalnog osiguranja (CROSO), u periodu januar-septembar 2024. godine prosečan broj zaposlenih bio je veći za 0,5% u poređenju sa istim periodom prethodne godine, čemu je pre svega doprineo rast zaposlenosti u privatnom sektoru od 9 500 lica, dok je u javnom sektoru rast iznosio 2 400 lica. U ovom periodu,

¹⁵ Vid. prošlogodišnji izveštaj o stanju radnih prava, dostupno na: www.centaronline.org/publikacije/FCD-Izvestaj-o-stanju-radnih-prava-u-Republici-Srbiji-2023.pdf

najsnažniji sektorski doprinos rastu zaposlenosti dolazi od zdravstva i naučno-tehničkih delatnosti, a pozitivan doprinos dali su i sektori IKT, turizma, građevinarstva i zabave i rekreacije. Prema podacima Nacionalne službe za zapošljavanje, u istom periodu, broj lica koja aktivno traže zaposlenje smanjen je za 8,4%.

Kada je reč o konkretnom uvidu u stanje zaposlenosti u Srbiji, u prvom kvartalu 2024. godine broj zaposlenih lica iznosio je 2 871 700, broj nezaposlenih 299 100, dok je broj stanovnika van radne snage iznosio 2 475 700. Ono što je značajno jeste da je broj zaposlenih u odnosu na isti period prethodne veći za 61 600, dok je broj nezaposlenih lica i lica van radne snage manji za 14 500, odnosno za 76 700 respektivno. Stopa zaposlenosti (50,9%) porasla je za 1,4% dok su stopa nezaposlenosti (9,4%) i stopa stanovništva van radne snage (43,8%) opale za 0,6% i 1,2%.¹⁶ u četvrtom kvartalu 2024. godine broj zaposlenih lica iznosio je 2 894 900, broj nezaposlenih 273 100, dok je broj stanovnika van radne snage iznosio 2 462 200. Ukoliko uporedimo podatke sa početka godine sa onima koji su nas zatekli u poslednjem kvartalu, uviđamo da je u odnosu na isti kvartal 2023. godine, broj zaposlenih lica povećan za 50 700, broj nezaposlenih lica smanjen za 11 600, kao i broj stanovnika van radne snage, koji je manji za 65 300. Stopa zaposlenosti porasla je za 1,1% i iznosila je 51,4%, dok je stopa nezaposlenosti smanjena za 0,5% i iznosila je 8,6%. Stopa stanovništva van radne snage iznosila je 43,7%, što predstavlja smanjenje od 1%. Takođe, važan je podatak i da je u odnosu na treći kvartal 2024. godine, došlo do pada broja zaposlenih lica za 28 600, a porasta broja nezaposlenih za 16 000 i stanovništva van radne snage - porast od 6 300 lica. Tako, stopa zaposlenosti je na kraju 2024. godine manja za 0,5% dok su stope nezaposlenosti i stanovništva van radne snage veće za 0,5% odnosno 0,1%.¹⁷

Navedene brojke govore u prilog mišljenju da je problem nezaposlenosti enorman imajući u vidu ukupan broj građana u Republici Srbiji - u 2023. godini iznosio je 6 623 183.¹⁸ Takođe, nerešiv problem iz godine

16 <https://publikacije.stat.gov.rs/G2024/HtmlL/G20241142.html>, 22.2.2025.

17 <https://publikacije.stat.gov.rs/G2024/HtmlL/G20241142.html>, 22.2.2025.

18 <https://www.stat.gov.rs/sr-latn/oblasti/stanovnistvo/procene-stanovnistva>, 22.2.2025.

u godinu ostaje i pitanje manjka broja radnika u određenim sektorima dok drugi beleže obrnuto proporcionalan odnos ponude i potražnje. Primera radi, po podacima sajta *Poslovi Infostud* 2024. godinu obeležila je stabilnost na tržištu rada u Srbiji, sa ukupno objavljenih 73.732 oglasa za posao, što je za svega 0.7% više nego u 2023. godini. Ovaj blagi rast ukazuje na odsustvo velikih promena, ali i na kontinuitet u potražnji za radnicima. Na samom vrhu potražnje nalaze se Trgovina/Prodaja, Proizvodnja, Uslužni sektor i zanati, Ugostiteljstvo i IT sektor.¹⁹ Najtraženije pozicije tokom godine odražavale su činjenicu da su poslodavci u većoj meri tražili radnike sa srednjom stručnom spremom. Među njima su se izdvajali administrativni radnici, higijeničari, komercijalisti, konobari, magacioneri, kuvari, prodavci, radnici u proizvodnji, telefonski operateri i vozači. Ove pozicije ukazuju na značaj sektora koji podržavaju svakodnevne poslovne aktivnosti i osiguravaju njihovu nesmetanu realizaciju. Kada govorimo o najtraženijim pozicijama, poslodavci su tokom 2024. godine nudili zarade koje su značajno varirale u zavisnosti od radnog mesta i sektora. Najvišu prosečnu zaradu ostvarivali su limari, sa 176.000 dinara, što ih stavlja na vrh ove liste. Sa druge strane, vozači su imali ponuđenu prosečnu platu od 120.000 dinara, što ih takođe svrstava u grupu visoko plaćenih zanimanja. Komercijalisti su mogli da očekuju zarade od 110.000 dinara, dok su kuvari prosečno zarađivali 105.000 dinara. Deficit radne snage nastavio je da pogađa zanatski sektor, gde se tokom godine osećala najizraženija potreba za frizerima, zidarima, auto-limarima, limarima, armiračima, pekarima, metalostrugarima, mesarima, kozmetičarima, vodoinstalaterima i kuvarima.²⁰

U oblasti jednakih mogućnosti za žene i muškarce u zapošljavanju i socijalnoj politici, položaj žena na tržištu rada u Srbiji i dalje je nepovoljan u odnosu na položaj muškaraca. Stopa 87% zaposlenosti muškaraca (starosti 20–64 godine) veća je za 12,5 %, a njihova stopa aktivnosti je za 12,8% viša od procentnih poena za žene. Rodni jaz u zaradama iznosi 8,8%, a u penzijama 17%. Ukupno 93,7% žena koje rade nepuno radno

19 https://poslovi.infostud.com/?utm_source=google&utm_medium=cpc&utm_campaign=25, 20.3.2025.

20 <https://www.blic.rs/biznis/moj-novcanik/ovo-je-pet-najtrazenijih-poslova-u-2024-godini-u-srbiji/qd06w7g>, 20.3.2025.

vreme je kao razlog za rad sa nepunim radnim vremenom navelo „brigu o deci ili osobama sa invaliditetom”.²¹ U martu 2024. godine Srbija je usvojila Pravilnik o metodologiji za obračun neplaćenog kućnog rada. Mada je zakonodavstvom predviđeno i porodijsko odsustvo i odsustvo za očeve, i dalje postoje stereotipne, rodno zasnovane predrasude da je za brigu o deci i obavljanje kućnih poslova odgovorna žena. Prava na porodijsko odsustvo, odsustvo za očeve i roditeljsko odsustvo u zakonodavstvu nisu usklađeni sa pravnim tekovinama Evropske unije, uključujući sa Direktivom o ravnoteži između posla i privatnog života.

3.1. Mere za smanjenje nezaposlenosti

Da bi smanjila broj nezaposlenih, Srbija je usvojila Strategiju zapošljavanja za period 2021–2026. godine, bazirajući se na međunarodnim smernicama za politiku zapošljavanja koje su postavile Ujedinjene nacije, Savet Evrope, Međunarodna organizacija rada i Evropska unija. Ključni strateški dokument u ekonomskom dijalogu sa Evropskom komisijom i članicama EU je Program ekonomskih reformi (PER), koji obuhvata srednjoročni okvir makroekonomske i fiskalne politike, kao i strukturne reforme za poboljšanje konkurentnosti, privrednog rasta, zapošljavanja i životnog standarda. Ministar za rad, zapošljavanje, boračka i socijalna pitanja Nikola Selaković i direktor Nacionalne službe za zapošljavanje Zoran Martinović potpisali su Sporazum o učinku Nacionalne službe za zapošljavanje za 2024.godinu, koji će omogućiti sprovođenje mera aktivne politike zapošljavanja, za šta je u 2024. godini iz budžeta Republike Srbije opredeljeno 7,75 milijardi dinara.²²

21 Izveštaj Evropske komisije za 2024, dostupno na: www.mei.gov.rs/upload/documents/eu_dokumenta/2024/izvestaj_24.pdf, str. 88

22 <https://www.minrzs.gov.rs/sr/aktuelnosti/vesti/selakovic-za-mere-aktivne-politike-zaposljavanje-u-ovoj-godini-775-milijardi-dinara>, 27.2.2025.

Važan podatak jeste i da je Vlada Republike Srbije 3. oktobra 2024. godine usvojila dokument „Reformska agenda Republike Srbije 2024-2027 u skladu sa Planom rasta za Zapadni Balkan“, koji sadrži ograničen broj ključnih strukturnih reformi i investicionih prioriteta, indikatore koji ukazuju na napredak u sprovođenju reformi kao i rokove za sprovođenje u oblastima: poslovno okruženje i razvoj privatnog sektora, zelena i digitalna tranzicija, ljudski kapital i osnove (*fundamentals*).²³

Decembra 2024. godine usvojen je Program ekonomskih reformi za period od 2025. do 2027. godine. Jedan od ključnih ciljeva koji je postavljen odnosi se na poboljšanje životnog standarda i smanjenje siromaštva kroz ekonomski rast i podršku ugroženim grupama. U tom cilju, reforma poboljšanja uslova na tržištu rada usmerena je na unapređenje zapošljivosti mladih ljudi kroz obezbeđivanje adekvatnih finansijskih i institucionalnih resursa, kao i jačanje kapaciteta za aktivaciju u oblasti zapošljavanja i socijalne politike. Glavni ciljevi reforme uključuju i unapređenje pravnog okvira za programe prakse, čime će se omogućiti lakši prelazak mladih iz obrazovanja u zaposlenje, kao i jačanje programa „Garancija za mlade“ radi povećanja dostupnosti subvencionisanih ponuda zaposlenja, obuka i praksi u roku od četiri meseca od formalne registracije. Do kraja 2027. godine, reforma teži da obuhvati 30% mladih sa NEET statusom (mladi koji nisu zaposleni, niti su u sistemu obrazovanja ili obuka), od čega najmanje 50% žena, i da 30% učesnika programa nastavi sa zaposlenjem, obrazovanjem, obukom ili praksom u roku od četiri meseca. Očekuje se da će reforma, zajedno sa smanjenjem neusklađenosti veština na tržištu rada, doprineti stvaranju oko 17 hiljada novih radnih mesta i povećanju ukupne zaposlenosti za 0,6%.²⁴

Akcioni plan za period od 2024. do 2026. godine za sprovođenje Strategije zapošljavanja u Republici Srbiji za period od 2021. do 2026. godine, predviđa tri glavna pravca delovanja.²⁵ Prvi je unapređenje uslova za ra-

23 <https://www.mfin.gov.rs/sr/dokumenti2-1/program-ekonomskih-reformi-erp-1>, 22.3.2025.

24 Program ekonomskih reformi za period od 2025. do 2027. godine, <https://www.mfin.gov.rs/sr/dokumenti2-1/program-ekonomskih-reformi-erp-1>, str. 73.

25 Službeni glasnik RS, br. 22/2024.

zvoj kvalitetne radne snage, što uključuje povećanje isplativosti i kvaliteta rada, podsticanje otvaranja novih radnih mesta, uključivanje korisnika socijalne zaštite u tržište rada i jačanje lokalnih politika zapošljavanja. Drugi pravac je poboljšanje položaja nezaposlenih lica na tržištu rada kroz sprovođenje i osmišljavanje novih mera aktivne politike zapošljavanja, unapređenje praćenja efekata tih mera, ali i kroz posebno usmerene aktivnosti ka ženama, mladima, osobama sa invaliditetom i pripadnicima romske zajednice. Treći pravac odnosi se na jačanje institucionalnog okvira za sprovođenje politike zapošljavanja, što podrazumeva unapređenje zakonodavstva i jačanje kapaciteta institucija koje se bave zapošljavanjem, kao i bolje međusobno usklađivanje i saradnju među njima. Konkretno, predviđene mere obuhvataju: unapređenje uslova za razvoj kvalitetne radne snage; povećanje isplativosti i kvaliteta rada; podsticanje kreiranja poslova; integrisanje korisnika usluga socijalne zaštite na tržište rada; jačanje lokalne politike zapošljavanja; realizacija mera aktivne politike zapošljavanja, unapređenje sprovođenja i kreiranje novih mera aktivne politike zapošljavanja; unapređenje praćenja stanja i kretanja na tržištu rada i sistema praćenja i vrednovanja ishoda i uticaja mera aktivne politike zapošljavanja; unapređenje položaja žena na tržištu rada; poboljšanje položaja mladih na tržištu rada; poboljšanje položaja osoba sa invaliditetom na tržištu rada; poboljšanje položaja nezaposlenih Roma i Romkinja na tržištu rada; unapređenje institucionalnog okvir za politiku zapošljavanja kroz unapređenje zakonodavnog okvira i jačanje kapaciteta nosilaca poslova zapošljavanja, unapređenje koordinisanog delovanja i dijaloga u oblasti politike zapošljavanja.²⁶ Projektovani obuhvat nezaposlenih finansijskim merama aktivne politike zapošljavanja u 2024. godini je 25.280 lica, u 2025. godini 25.210 lica i u 2026. godini 25.740 lica.²⁷

I u ovom Akcionom planu nastavlja se sa realizacijom projekta *“Implementacija inovativnih mera aktivnog zapošljavanja i pristupa za povećanje integracije dugoročno nezaposlenih, mladih, žena, osoba sa invaliditetom i teže zapošljivih grupa na tržištu rada”* finansiranog iz IPA 2020 program-

26 Službeni glasnik RS, br. 22/2024, odeljak III.

27 <https://www.minrzs.gov.rs/sr/aktuelnosti/vesti/usvojen-akcioni-plan-za-period-od-2024-do-2026-godine-za-sprovođenje-strategije-zaposljavanja-u-r-srbiji-za-period-od-2021-do-2026-godine>, 13.2.2025.

skog ciklusa, kroz pilotiranje usluga i mera aktivne politike zapošljavanja za dugoročno nezaposlene u pojedinim filijalama NSZ.

Kada je reč o zapošljavanju mladih kao posebnoj grupi radnika, prema Akcionom planu u periodu od 2024. do 2026. godine planirano je uključivanje po 2.000 nezaposlenih lica, u svakoj kalendarskoj godini u programe podsticanja zapošljavanja mladih "Moja prva plata" - namenjen je mladima do 30 godina starosti, sa najmanje srednjim obrazovanjem, bez radnog iskustva, radi osposobljavanja za samostalan rad i Pripravništvo za mlade - podrazumeva stručno osposobljavanje za samostalan rad u zanimanju, za koje je stečeno najmanje srednje obrazovanje, radi obavljanja pripravničkog staža, odnosno sticanja uslova za polaganje stručnog ispita ako je to kao uslov za rad na određenim poslovima utvrđeno zakonom ili pravilnikom, uz zasnivanje radnog odnosa. Pri čemu, Nacionalna služba za zapošljavanje je u 2024. godini najavila osam javnih poziva u okviru Programa Garancija za mlade, putem kojih će, kroz direktnu finansijsku podršku poslodavcima i nezaposlenim licima, u mere aktivne politike zapošljavanja biti uključeno više od 450 mladih lica a koji počinje u 2025. godini. Za ove namene izdvojeno je 200 miliona dinara iz budžeta Republike Srbije a filijale koje će sprovesti ovaj pilot projekat u 2025. godini su Niš, Kruševac i Sremska Mitrovica.²⁸ Povodom potonjeg, Evropska komisija je zabeležila u svom godišnjem izveštaju za 2024. godinu da je Srbija ostvarila ograničen napredak, naročito usvajanjem plana sprovođenja Garancije za mlade za period 2023–2026. godine i pokretanjem pilot-projekta Garancija za mlade u januaru 2024. godine. Tim povodom, Preporuke Komisije iz prethodno perioda ostaju na snazi usmerena ka potrebi da se sprovede funkcionalna analiza budžetskih izdvajanja za aktivne politike tržišta rada i obima posla savetnika iz Nacionalne službe za zapošljavanje kako bi se obezbedili odgovarajući finansijski i institucionalni resursi za zapošljavanje i socijalne politike, koji bi bili sistematičnije usmereni na mlade, žene i dugoročno nezaposlene, kao i da nastavi sa sprovođenjem pilot-projekta Garancija za mlade.²⁹ Tokom 2024.

28 <https://www.nsz.gov.rs/sadrzaj/plan-implementacije-garancije-za-mlade/11248>, 20.1.2025.

29 Izveštaj Evropske komisije za 2024, dostupno na: www.mei.gov.rs/upload/documents/eu_dokumenta/2024/izvestaj_24.pdf, str. 15.

godine identifikovani su glavni izazovi u pogledu sprovođenja Garancije za mlade i to: (1) niska pokrivenost aktivnim merama zbog ograničenih finansijskih sredstava koja se uglavnom troše na pasivne mere, (2) loše osmišljen dizajn mera koje često ne odgovaraju potrebama tržišta rada i pojedinačnim problemima, naročito kod obuka i praksi, (3) preterano korišćenje subvencija za zapošljavanje bez dovoljno pažnje na negativne efekte i (4) preveliko oslanjanje na programe samozapošljavanja iako samo 2–3% nezaposlenih imaju preduzetnički potencijal.

Poseban izazov predstavlja dugoročna nezaposlenost mladih, odnosno lica od navršених 15 do 30 godina života. Primetno je da se u najlošijoj poziciji nalaze mladi uzrasta od 25–29 godina koji čine najveći broj nezaposlenih lica. Ono što bi trebalo oceniti kao pozitivan trend je podatak da je vidljivo smanjenje broja nezaposlenih mladih u prethodnih pet godina što se može pripisati iseljavanju mladih i produženju školovanja.

	Broj nezaposlenih	Uzrast 15–19 godina	Uzrast 20–24 godine	Uzrast 25–29 godina
2014.	196.260	20.666	77.484	98.110
2015.	183.602	19.242	72.973	91.387
2016.	171.245	17.765	66.919	85.561
2017.	146.843	14.472	56.569	75.802
2018.	123.686	12.934	46.654	64.098
2019.	114.679	10.979	43.690	60.010
2020.	104.702	10.711	38.902	55.702
2021.	115.533	13.844	44.295	57.394
2022.	86.575	10.703	33.475	42.397
2023.	75.526	10.109	29.080	36.337

Tabela 1. Podaci prema biltenu Nacionalne službe za zapošljavanje

3.2. Položaj stranih radnika u Republici Srbiji

Pitanje zapošljavanja stranaca u Republici Srbiji je postalo aktuelno poslednje tri do četiri godine, a pre toga je broj stranih državljana, koji su radili u Srbiji bio gotovo zanemarljiv. Iz godine u godinu se značajno uvećava broj izdatih radnih dozvola, a prema trenutnom odnosu ponude i potražnje na tržištu rada stiče se utisak da će se ovakva dinamika nastaviti i u narednom periodu. I u 2024. godini očigledno je da je značaj broj stranih radnika angažovan pre svega u oblasti građevinarstva, odnosno na poslovima zidara, armirača, pomoćnih građevinskih radnika, tesara, stolara. Takođe, veliki broj dozvola za rad izdat je IT stručnjacima, varijantama i radnicima u uslužnim delatnostima.

Najveći broj stranih radnika dolazi iz NR Kine, Turske, Ruske Federacije, Indije, Kube, Severne Makedonije i Ukrajine, a značajan broj dozvola izdat je državljanima iz Nepala i Šri Lanke.³⁰ Kada je reč konkretno o stranim radnicima iz Ukrajine, u skladu sa Zakonom o zapošljavanju stranaca i na osnovu Odluke Vlade o pružanju privremene zaštite u Republici Srbiji raseljenim licima koja dolaze iz Ukrajine, državljani Ukrajine imaju mogućnost da podnesu zahteve za izdavanje lične dozvole za rad. Lična dozvola za rad omogućava strancu slobodno zapošljavanje, samozapošljavanje i ostvarivanje prava za slučaj nezaposlenosti. Najveći broj radnih dozvola državljanima Ukrajine izdat je u Beogradu i Novom Sadu.³¹

Kada je reč o brojkama, u 2024. godini, od početka rada Portala za strance 1. februara, zaključno sa 30. novembrom, dodeljeno je 34.146 „Jedinstvenih dozvola za privremeni boravak i rad stranih državljana“.³² Uspostavljanjem Portala za strance u februaru 2024. godine pojednostavljena je procedura za privremeni boravak i radnu dozvolu stranih državljana. Tako, jedinstvena dozvola može biti izdata po osnovu zapo-

30 <https://www.paragraf.rs/intervju/zoran-martinovic/aktuelnosti-u-zaposljavanju-stranaca.html>, 17.2.2025.

31 Isto.

32 https://novaekonomija.rs/vesti-iz-zemlje/od-februara-izdate-34-000-dozvole-za-rad-preko-portala-za-strance#google_vignette, 17.2.2025.

šljavanja i to za: zapošljavanje po osnovu ugovora o radu ili drugog ugovora kojim se ostvaruju prava u skladu sa Zakonom o radu, samozapošljavanje, kretanje u okviru privrednog društva, nezavisne profesionalce, kao i za osposobljavanje i usavršavanje. Zahtev za Jedinstvenu dozvolu može podneti strani državljanin ili poslodavac u ime stranog državljanina. Sa druge strane, prema podacima od 1. januara do 16. oktobra 2024. godine nadležne filijale Nacionalne službe za zapošljavanje ukupno su izdale 16.591 dozvola za rad radnicima iz inostranstva, dok je u celoj 2023. izdato više od 52.000³³ a u 2022. godini 35.167³⁴, što ukazuje na potencijalni trend opadanja broja stranih radnika. Najveći broj radnih dozvola u 2024. godini izdat je državljanima Kine – 3.579, Ruske Federacije – 6.615 i Indije – 1.526, prema podacima Nacionalne službe za zapošljavanje, pri čemu nema informacija u kojim sektorima se radnici iz inostranstva najviše zapošljavaju.³⁵

33 <https://www.nsz.gov.rs/sadrzaj/izvestaj-i-program-rada-nsz/4109>, 16.1.2025.

34 <https://www.nsz.gov.rs/sadrzaj/izvestaj-i-program-rada-nsz/4109>, 16.1.2025.

35 <https://novaekonomija.rs/vesti-iz-zemlje/radne-dozvole-za-strance-sve-manje-odobrenja-za-ruse-i-kineze-opao-broj-zahteva-iz-turske>, 18.1.2025.

II Zakoni i dokumenti javnih politika u 2024. godini

Tokom 2024. godine u Republici Srbiji nije došlo do usvajanja novih zakona ili značajnih izmena postojećih propisa u oblasti rada i radnih odnosa.

U drugoj polovini 2024. godine usvojena je **Strategija bezbednosti i zdravlja na radu u Republici Srbiji za period od 2024. do 2027. godine, zajedno sa Akcionim planom za njeno sprovođenje**³⁶, a što predstavlja nastavak prethodnih napora u unapređenju radnih uslova i zaštite zdravlja radno aktivnog stanovništva. Nova strategija nastavak je realizacije prethodne – za period od 2018. do 2022. godine, i zasnovana je na aktivnostima, ciljevima i pravcima za dalje unapređenje ove oblasti. Pored toga, ona predstavlja i deo ispunjavanja obaveza planiranih Nacionalnim programom za usvajanje pravnih tekovina Evropske unije i Planom rada vlade za 2023. godinu.

Opšti cilj Strategije je unapređenje bezbednosti na radu i očuvanje zdravlja radno aktivnog stanovništva. Planirano je da se u periodu njenog sprovođenja broj povreda na radu u Srbiji smanji za 5% u odnosu na ukupan broj za prethodni petogodišnji period. Četiri ključna cilja Strategije su: (1) unapređenje regulatornog okvira u oblasti bezbednosti i zdravlja na radu; (2) promocija značaja prevencije, podizanje svesti i

36 Sl. glasnik RS, br. 84/2024.

informisanje javnosti o pitanjima bezbednosti i zdravlja na radu; (3) unapređenje uslova rada radi sprečavanja povreda na radu, profesionalnih bolesti i bolesti u vezi sa radom i (4) unapređenje evidencije o povredama na radu i licencama. Iako su ovi ciljevi postavljeni kao strateški pravci za unapređenje bezbednosti i zdravlja na radu, predstavnici sindikata izrazili su zabrinutost zbog njihove efikasne implementacije. Glavni izazovi uključuju nepoštovanje propisa, neadekvatnu kaznenu politiku i neefikasnost institucija. Aktivnosti predviđene strategijom deluju previše opšte, a prethodne analize nisu bile na zadovoljavajućem nivou, što može uticati na efikasnost strategije. Posebno izazov u primeni Strategije predstavlja i nedovoljan broj inspektora rada koji treba da vrše nadzor nad njenom primenom.

Akcionni plan za period od 2024. do 2026. godine za sprovođenje Strategije zapošljavanja u Republici Srbiji za period od 2021. do 2026. godine predstavlja dokument javne politike koji je usvojen radi operacionalizacije i ostvarivanja opšteg i posebnih ciljeva predviđenih Strategijom. Usvajanjem ovog dokumenta biće, između ostalog, omogućeno podsticanje zapošljavanja osoba sa invaliditetom, dalja promocija dualnog obrazovanja, podsticanje razvoju konkurentnosti privrede, kao i podrška razvoju preduzetništva u Srbiji.

U Strategiji su postavljeni opšti i posebni ciljevi koji će se realizovati sprovođenjem pojedinačnih mera, dok se Akcionim planom predviđaju konkretne aktivnosti koje će se preduzeti radi obezbeđenja uslova da se ciljevi i mere iz Strategije realizuju. Takođe, određeni su nosioci i partneri za sprovođenje tih mera, kao i rokovi.

Vredna pomena je i **Inicijativa Poverenika za zaštitu ravnopravnosti za izmene i dopune Zakona o socijalnoj zaštiti**.³⁷ Poverenik je u prethodnom periodu Ministarstvu za rad, zapošljavanje, boračka i socijalna pitanja podneo više inicijativa koje su se odnosile na izmenu i/ili dopunu više odredaba pomenutog zakona, međutim isti nije izmenjen u skladu sa postojećim inicijativama.

Podsećamo da je Ministarstvo za rad, zapošljavanje, boračka i socijalna

37 Inicijativa br. 011-00-382/2024-02 od 31.10.2024. godine.

pitanja nakon sprovedene ex post analize zakona, izradilo Nacrt zakona o izmenama i dopunama Zakona o socijalnoj zaštiti koji je, sredinom 2018. godine, stavljen na javnu raspravu. U obrazloženju je navedeno da su ciljevi izmena i dopuna bili: 1) unapređenje kvaliteta usluga i sprovođenja stručnih postupaka u socijalnoj zaštiti; 2) razvoj usluga socijalne zaštite koje se pružaju u lokalnoj zajednici; 3) otklanjanje pravno-tehničkih nedostataka u postupcima čije sprovođenje je uređeno Zakonom o socijalnoj zaštiti; 4) unapređenje mera i usluga podrške porodici i prevencije izmeštanja deteta iz porodice; 5) jačanje kompetencija zaposlenih u organima i organizacijama koje obavljaju delatnost socijalne zaštite; 6) širenje kapaciteta za pružanje usluga u socijalnoj zaštiti; 7) jačanje kapaciteta za praćenje, evaluaciju i unapređenje sistema socijalne zaštite; 8) usaglašavanje Zakona o socijalnoj zaštiti sa drugim relevantnim zakonima. Godinama Poverenik ukazuje na nedovoljne kvantitativne i kvalitativne kapacitete centara za socijalni rad koji predstavljaju ključne ustanove u ostvarivanju prava i usluga socijalne zaštite.

Imajući u vidu činjenicu da je Zakon o socijalnoj zaštiti krovni i najbitni zakon u oblasti socijalne zaštite, Poverenik je ukazao da je prilikom izrade ovog zakona, odnosno njegovih izmena i dopuna neophodno uraditi procenu uticaja propisa na ostvarivanje prava socioekonomski ugroženih lica. Inicijativa je podneta, ali izmene Zakona o socijalnoj zaštiti još nisu usvojene.

U pogledu radnog zakonodavstva, tačnije Zakona o radu, ni u 2024. godini nije došlo do usvajanja novog zakona kojim bi se regulisala oblast radnog prava u skladu sa evropskim standardima. Poslednje značajne izmene Zakona o radu datiraju iz 2014. godine, međutim one i dalje nisu rešile neka otvorena pitanja i nisu usaglašene sa *de facto* stanjem koje postoji na tržištu rada.

U 2024. godini nije bilo normativne delatnosti na u smislu novousvojenih zakona, već je bilo nekoliko izmena i dopuna postojećih propisa.

Kraj 2024. godine obeležili su masovni protesti koji su nastali nakon pada nadstrešnice stanične zgrade u Novom Sadu koja je dovela do pogibije 15 ljudi, nakon čega su usledile i blokade skoro svih visokoškolskih ustanova u Srbiji, ali i supanje u štrajk svih reprezentativnih sindikata u

prosveti iz razloga što Vlada nije ispunila obaveze iz prethodno potpisanog Protokola. Insistirano je na tome da se plate nastavnika povećaju i konačno izjednače sa republičkim prosekom. Poslednji predlog Vlade bio je da svi zaposleni u obrazovanju (osim zaposlenih na fakultetima) dobiju povećanje od 11% kao i 15.000 dinara jednokratne pomoći. Sindikati su ovaj predlog odbili.

Radnički proglas, koji je usvojen prethodne godine i kojim se od države tražilo da do kraja 2024. godine promeni Zakon o radu, nije sproveden u delo.

Tokom 2024. godine doneti su podzakonski akti koji bi trebalo da omoguću punu primenu Zakona o zapošljavanju stranaca i to: (1) **Pravilnik o podnošenju zahteva za stalno nastanjenje elektronskim putem**, (2) **Pravilnik o izdavanju jedinstvene dozvole za privremeni boravak i rad stranaca** i (3) **Pravilnik o odobravanju privremenog boravka**.³⁸

Takođe, otpočela je i primena ranije usvojenog **Pravilnika o odobravanju stalnog nastanjenja** i to od 5. januara 2024. godine,

Prema Izveštaju Evropske komisije za 2024. godinu, u martu 2024. godine Srbija je za jednu godinu produžila privremenu zaštitu koju daje svima koji su pobešli od rata Rusije protiv Ukrajine, te je plan reagovanja za upravljanje mešovitim migracijama ažuriran i odobren od strane Vlade u martu 2024. godine³⁹

Pozitivno je istaći da je Nacionalna služba za zapošljavanje i u 2024. godini nastavila sa pripremama za pridruživanje Evropskoj mreži službe za zapošljavanje (*European network of employment services* – EURES), odnosno sa pripremama za prilagođavanje procesa rada NSZ sa EURES zahtevima. Takođe, Srbija treba da započne pripreme za pristupanje Evropskom nadzornom telu za rad, a uspostavljeni su bilateralni sporazumi sa 20 država članica EU. Neophodno je poboljšati zakonodavne i tehničke uslove u institucijama socijalne sigurnosti radi saradnje sa drugim stranama u državama članicama EU⁴⁰.

38 Svi navedeni podzakonski akti objavljeni su u Sl. glasniku RS, br. 6/2024.

39 Izveštaj Evropske komisije za 2024. godinu, str. 53.

40 Isto, str. 77.

Kada je reč o aktivnosti inspektorata za rad u 2023. godini (do kraja izveštajnog perioda nije objavljen izveštaj za 2024. godinu), inspektori rada su izvršili 66.896 inspekcijskih nadzora i poseta kod registrovanih i neregistrovanih subjekata, od kojih 34.111 u oblasti radnih odnosa, 32.461 u oblasti bezbednosti i zdravlja na radu i 313 nadzora nad neregistrovanim subjektima. Istovremeno, zatekli su i 6.315 lica ne radu „na crno“, od kojih je 61% zasnovovalo radni odnos nakon inspekcijskog nadzora. Takođe, izvršili su 1.039 inspekcijskih nadzora povodom prijavljenih povreda na radu (22 povodom smrtnih, 18 povodom teških sa smrtnim ishodom, 25 povodom kolektivnih, 886 povodom teških i 88 povodom lakih povreda na radu).⁴¹

Pored navedenih dokumenata, u ovom trenutku se i dalje u fazi nacрта nalazi nekoliko propisa, od kojih su neki već više puta prošli javnu raspravu.

U tom smislu, krajem 2024. godine obrazovana je radna grupa za pripremu **Nacrta zakona o radnom angažovanju na sezonskim i drugim povremenim poslovima u određenim delatnostima**,⁴² sa zadatkom da proširi primenu važećeg zakona o pojednostavljenom radnom angažovanju na sezonskim poslovima u određenim delatnostima na ugoštiteljstvo, turizam i pomoć u kući i unapredi prava angažovanih lica u skladu sa međunarodnim standardima. Mandat radne grupe traje do četvrtog kvartala 2026. godine. Ovde treba naglasiti da su prethodna rešenja u smislu nacрта ovog zakona bila oštro kritikovana, kako od strane stručne javnosti, tako i od strane Međunarodne organizacije rada koja je iznela vrlo negativne stavove u pogledu ovog nacрта zakona. Na kraju, oglasila se i Američka advokatska komora koja je navela da je nacrt zakona neustavan. Prema rečima predlagača glavni motiv za donošenje zakona i dalje ostaje borba protiv rada na crno i sive ekonomije, kao i stvaranje mogućnosti da se radnici u pojedinim oblastima angažuju u skladu sa potrebama tržišta. Primećujemo da je građevinski sektor, koji je prethodno bio razmatran kao jedan od ključnih sektora pogođenih ovim zakonom, trenutno van njegovog materijalnog domašaja, što je rešenje koje pozdravljamo (jer građevinski sektor nikako ne može biti sezonski, s obzirom na to da radi tokom cele godine).

41 Izveštaj o radu Inspektorata za rad za 2023. godinu.

42 Broj 003007531 2024 13400 001 002 012 002 od 12.11.2024. godine

Pored ovog formirana je i radna grupa za izradu **Nacrta zakona o radnoj praksi**, sa mandatom da pripremi Nacrt zakona o radnoj praksi najkasnije do 30. septembra 2026. godine. Podsećamo da je Nacrt zakona o radnoj praksi još jedan od nacrtu koji je bio na javnoj raspravi i to još u periodu od 03. do 23. decembra 2021. godine, međutim nakon objavljivanja izveštaja o javnoj raspravi, nacrtu zakona se gubi svaki trag. U 2023. godini sprovedena je nova javna rasprava i to u periodu od 17. avgusta do 18. septembra, a tekst Nacrta zakona bio je postavljen na internet stranici Ministarstva za rad, zapošljavanje, boračka i socijalna pitanja i na portalu eKonsultacije. U toku javne rasprave primedbe, predloge i sugestije, zainteresovana lica dostavljala su pisanim putem, a po okončanju javne rasprave na sastanku radne grupe održane 29.09.2023. godine razmatrani su komentari. U radu radne grupe učešće su uzeli i socijalni partneri koji sveukupno posmatrano nisu zadovoljni predloženim tekstom. Stav Saveza samostalnih sindikata Srbije bio je „da zakon o radnim praksama ne treba da bude regulisan mimo Zakona o radu, već treba da bude njegov sastavni deo“.

Na kraju, **Nacrt Zakona o volontiranju**, usaglašen nakon sprovedene javne rasprave sa naknadnim korekcijama, dostavljen je još u julu mesecu 2022. godine na izjašnjenje socijalnim partnerima i Republičkom sekretarijatu za javne politike. Usvajanje predmetnog zakona bi trebalo da unapredi kulturu volontiranja kroz saradnju državnog sektora i volonter-skih organizacija. U međuvremenu, formirana je nova radna grupa koja je u septembru 2023. održala sastanak i trenutno se čeka objavljivanje nacrtu, odnosno upućivanje istog na javnu raspravu. Zakon o volontiranju uređuje osnovne pojmove u vezi sa volontiranjem, utvrđuje prava i obaveze volontera i organizatora volontiranja, kao i načela volontiranja. Nacrtom je posebno uređeno pitanje digitalizacije organizacije volontiranja, što znači da bi novim zakonom trebalo da bude uspostavljena digitalna platforma putem koje će zainteresovani moći da se prijave za volontiranje, čime će se izbeći obimna papirologija i olakšati posao kako volonterima, tako i organizatorima volontiranja. Na pomenutoj platformi trebalo bi da budu objedinjene sve informacije o volontiranju u Srbiji, što će ovu oblast učiniti transparentnijom i pristupačnijom. Tokom 2024. godine nije bilo posebnih aktivnosti na daljem usaglašavanju i izradi ovog propisa.

Na kraju, u pogledu regulisanja platformskog rada, a s obzirom na to da je isti stvorio nove izazove za radno zakonodavstvo širom sveta, a u cilju zaštite sve većeg broja građana koji se na neki način bavi platformskim radom, tim ispred Udruženja za radno i socijalno osiguranje Srbije pristupio je izradi **Ex-ante normativnog uređivanja platformskog rada u Srbiji**. Sama analiza predstavlja rezultat rada na projektu Evropske unije „Nove forme rada: unapređenje prava digitalnih radnika u Srbiji“ (*New employment: Promoting rights of digital workers in Serbia*) Centra za istraživanje javnih politika. Cilj ove analize jeste pronalaženje realističnog i optimalnog rešenja kroz sagledavanje postojećeg stanja, identifikovanje pravnih praznina, normativnih nedostataka i aktuelnih problema. U tom smislu, ovakva analiza treba da omoguću prepoznavanje željenih promena i pravca i redosleda kojim bi one trebale da se kreću, a sve to radi postizanja optimalnih rezultata.

Opšti cilj ove analize predstavlja uspostavljanje fleksibilnog pravnog okvira kojim bi se unapredio radnopravni položaj platformskih radnika. Kroz poboljšanje položaja radnika na platformama obezbediće se pravednija raspodela društvenog blagostanja. Ovaj cilj proizlazi iz sve prisutnijeg problema neregulisanog platformskog rada koji stvara socijalne, ekonomske i regulatorne izazove. Radnici koji pružaju usluge posredstvom digitalnih platformi često se nalaze u nepovoljnom položaju zbog nedostatka radnopravne zaštite, socijalne sigurnosti i transparentnih uslova rada.

Platformski radnici, bez obzira na način njihovog angažovanja, često rade u uslovima koji ne garantuju osnovna prava iz radnog odnosa. Poboljšanjem njihovog položaja, odnosno uspostavljanjem adekvatnog pravnog okvira, omogućava se pristup ovim pravima, što će rezultirati socijalnom inkluzijom i poboljšanjem kvaliteta života radnika. Socijalna sigurnost ovih radnika predstavlja osnovu za pravedniju raspodelu društvenog blagostanja.

Siva ekonomija predstavlja jedan od glavnih problema platformskog rada u Srbiji. Značajan broj radnika nije prijavljen, što rezultira gubitkom fiskalnih prihoda za državu, uključujući poreze i doprinose za socijalno osiguranje. Postavljanjem adekvatnih zakonskih rešenja smanjila bi se obim sive ekonomije, što bi dovelo do većih budžetskih prihoda i stabilnijih soci-

jalnih fondova. Platformski radnici koji bi bili integrisani u formalni ekonomski sistem mogli bi dugoročno ostvarivati prava na penzije i socijalnu zaštitu, što bi smanjilo finansijski pritisak na državu u budućnosti.

Uspostavljanje pravednijeg i održivijeg regulatornog okvira za platformski rad doprinosi vladavini prava i povećanju transparentnosti u tržištu rada. Trenutna nejasna regulativa i nedostatak koordinacije između državnih institucija omogućavaju različite zloupotrebe, kao što su rad na crno i izbegavanje obaveza od strane poslodavaca. Gore navedena analiza nastoji da ponudi rešenja koja će omogućiti platformskim radnicima pristup radnopravnoj i socijalnoj zaštiti, a državi alate za efikasniji nadzor i primenu propisa. Uspostavljanje jasnih pravila smanjilo bi pravnu nesigurnost kako za radnike, tako i za platforme.

Uostalom, položaj platformskih radnika aktuelna je tema i na globalnom, a naročito na evropskom nivou. U Evropskoj uniji (dalje: EU) oktobra meseca 2024. godine usvojena je **Direktiva o poboljšanju uslova rada koji se obavlja posredstvom platformi** čiji je cilj da obezbedi uspostavljanje jedinstvenih pravila koja vode poboljšanju uslova rada i zaštiti ličnih podataka u radu putem platformi i to kroz uvođenje mera za utvrđivanje faktičkog radnog statusa lica koja rade putem platforme, uspostavljanje transparentnosti, pravednosti, ljudskog nadzora, sigurnosti i odgovornosti u algoritamskom upravljanju u platformskom radu, sa posebnim osvrtom na slučajeve gde su involvirani subjekti koji se fizički nalaze u različitim jurisdikcijama. Imajući u vidu izloženu težnju za harmonizacijom regulative na polju platformskog rada u EU, prilikom izrade ove analize, poseban akcenat stavljen je i na mogućnost funkcionalne transpozicije rešenja sadržanih u predmetnoj direktivi.

Na kraju, postizanje pravednije raspodele društvenog blagostanja kroz poboljšanje položaja radnika na platformama podrazumeva rešavanje socijalnih, ekonomskih i regulatornih izazova koji trenutno prate platformski rad. Uvođenjem odgovarajućih zakonskih mera, radnici bi dobili pristup osnovnim pravima i sigurnosti, a država bi smanjila obim sive ekonomije i poboljšala javne prihode. Ovaj cilj je od ključnog značaja za stvaranje pravednijeg i inkluzivnijeg društva u skladu sa potrebama savremenog tržišta rada.

III Socijalni dijalog u 2024. godini

Tokom 2024. godine, socijalni dijalog u Srbiji bio je u fokusu različitih inicijativa i projekata usmerenih na njegovo unapređenje. Jedan od ključnih događaja bio je pokretanje projekta **„Osnaživanje socijalnog dijaloga u Republici Srbiji“** u septembru 2024. godine, koji su predstavili Međunarodna organizacija rada i Evropska unija. Cilj ovog projekta je jačanje položaja i prava radnika, kao i usklađivanje radnog zakonodavstva Srbije sa pravnim tekovinama EU. U projektu učestvuju Ministarstvo za rad, zapošljavanje, boračka i socijalna pitanja, Savez Samostalnih Sindikata Srbije, Ujedinjeni granski sindikati Nezavisnost i Unija poslodavaca Srbije.

Strateški okvir koji se odnosi na socijalni dijalog u Srbiji uspostavljen je kroz Akcioni plan za poglavlje 19 iz maja 2020. godine koji se odnosi na utvrđivanje nadležnih institucija za donošenje propisa i jačanje administrativnih kapaciteta za njihovu primenu⁴³. Akcionim planom utvrđene su odgovorne institucije koje su uključene u sprovođenje svake delatnosti kojom se transponuje neki propis EU, odnosno kojim se primenjuje domaći propis kojim je propis EU transponovan u pravni poredak Republike Srbije. U najvećem broju slučajeva u pitanju su ministarstva i organi u njihovom sastavu (pre svih Ministarstvo za rad, zapošljavanje, boračka i socijalna pitanja i Inspekcija rada), a u pojedinim slučajevima navedene su i posebne službe Vlade (republički sekretarijat

43 Akcioni plan za poglavlje 19, <https://www.minrzs.gov.rs/sites/default/files/2020-06/AP19%20ENG%20FINAL%20-%202020.docx> 30. 08. 2024.

za zakonodavstvo), kao i posebne upravne organizacije (Republička agencija za mirno rešavanje radnih sporova).

U Akcionom planu se navodi da je u cilju osnaživanja bipartitnog socijalnog dijaloga neophodno ojačati sposobnost samih socijalnih partnera za stvaranje okruženja konstruktivnog međusobnog socijalnog dijaloga. U tom pravcu predlaže se jačanje stručnih kapaciteta Sektora za rad i zapošljavanje i to kroz dodatna zapošljavanja državnih službenika. Pored toga, neophodno je i stvoriti administrativne pretpostavke za pružanje organizacione i stručne pomoći i podrške socijalnim partnerima za učešće u svim oblicima tehničke bilateralne i multilateralne pomoći kao i aktivnom učešću u svim edukativnim aktivnostima usmerenim na jačanju socijalnog dijaloga na svim nivoima.

U okviru programa jačanja sposobnosti socijalnih partnera, Akcionim planom je predviđeno sprovođenje radionica, treninga i drugih vidovi obuke kako bi edukovale menadžerske strukture u preduzećima u državnom vlasništvu o neophodnosti socijalnog dijaloga i zaključenju kolektivnih ugovora.⁴⁴ Edukacija podrazumeva i obuke socijalnih partnera o evropskim kolektivnim ugovorima, evropskim radničkim većima i evropskom socijalnom dijalogu kao pripremu za uključivanje u evropski socijalni dijalog.

U cilju jačanja socijalnog dijaloga, Akcionim planom predloženo je preispitivanje postojećih odredbi Zakona o radu u delu koji se odnosi na kolektivno pregovaranje, uslove reprezentativnosti socijalnih partnera i postupak utvrđivanja reprezentativnosti, rad Odbora za utvrđivanje reprezentativnosti sindikata i udruženja poslodavaca, procedure za učešće u kolektivnim pregovorima i zaključivanje kolektivnih ugovora, kao i stvaranje pretpostavki za dodatnu afirmaciju principa postupanja u dobroj veri u toku pregovaračkog procesa. Dalje, neophodno je preispitivanje odredbi Zakona o socijalno ekonomskom savetu da bi se kroz usvajanje izmena i dopuna ovog zakona ojačala uloga socijalnog dijaloga u procesu donošenja zakona i drugih propisa kao i u delu koji se odnosi se na registraciju lokalnih socijalno-ekonomskih saveta kako bi se podstaklo njihovo osnivanje i održiv funkcionalan rad.

44 Isto.

Programom dostojanstvenog rada za Republiku Srbiju za period od 2013-2017. godine⁴⁵ uočeni su određeni nedostaci u funkcionisanju socijalnog dijaloga u Srbiji. Kao ključna prepreka identifikovana je relativno slaba i politički marginalna uloga Socijalno-ekonomskog saveta koji je u tom periodu bio skoro u potpunosti isključen iz igranja bilo kakve uloge na nivou određivanja nacionalne politike. Takođe, konstatovano je da je kolektivno pregovaranje u Srbiji poslednjih godina ograničeno, kao i da nedostatak primene Opšteg kolektivnog ugovora potpisanog 2008. godine i prilično kasno i teško zaključivanje nekih kolektivnih ugovora na nivou grana u 2010/2011. godini, doprineli su komplikovanim odnosima među socijalnim partnerima i dokazali da Zakon o radu još uvek ne obezbeđuje dovoljno fleksibilnosti da dodeli dovoljno prostora za smisljeno kolektivno pregovaranje.

U pogledu neratifikovanih međunarodnih radnih standarda, u dokumentu se navodi spremnost Republike Srbije da u skoroj budućnosti ratifikuje Konvenciju broj 154 Međunarodne organizacije rada o kolektivnom pregovaranju, dok o ratifikaciji Konvencije br. 151 o radnim odnosima sa javnim službama nema ni reči.

Poslednjim programom dostojanstvenog rada za Republiku Srbiju za period od 2019-2022. godine⁴⁶) ukazano je na ograničenu delotvornost tripartitnog socijalnog dijaloga u Srbiji. Vredi istaći i da su socijalni partneri 2018. godine podneli primedbe Komitetu za primenu međunarodnih standarda rada Međunarodne organizacije rada na primenu Konvencije br. 144 o tripartitnim konsultacijama. Za razliku od prethodnog programa, poslednjim nije predviđeno usvajanje novih međunarodnih instrumenata – tačnije Konvencije br. 154 ili Konvencije br. 151.

Prema informaciji dobijenoj od Ministarstva za rad, zapošljavanje, boračka i socijalna pitanja, da bi se inicirao postupak ratifikacije dve pomenute konvencije, potrebno je uraditi analizu relevantnog zakonodavstva Republike Srbije. Resorno ministarstvo nije dobilo ni jednu inicijativu za ratifi-

45 <https://www.minrzs.gov.rs/sr/dokumenti/predlozi-i-nacrti/sektor-za-rad-i-zaposljavanje/program-dostojanstvenog-rada-za-rs-2013,20.2.2025>.

46 Program dostojanstvenog rada za Republiku Srbiju 2019-2022, <https://www.ilo.org/media/62681/download,30.08.2024>.

kaciju ovih dokumenata od predstavnika socijalnih partnera, ali ni drugog državnog organa, nevladine organizacije, ili nekog trećeg. U tom smislu, predlažemo da se tokom pregovora za izradu novog Programa dostojanstvenog rada planira ratifikacija oba međunarodna instrumenta.

Takođe, neophodno je obratiti pažnju na kadrovske kapacitete Ministarstva za rad, zapošljavanje, boračka i socijalna pitanja, naročito Odeljenja za poslove u oblasti socijalnog dijaloga koje je u 2014. godini imalo 11 izvršilaca, da bi 2024. godine taj broj bio sveden na 6 izvršioca. Ovo je nedopustivo, s obzirom na to da je obim posla uvećan usled aktivnosti predviđenih Poglavljem 19 gde socijalni dijalog zauzima značajno mesto. Posebno je indikativan podatak da resorno ministarstvo u poslednjih 10 godina nije učestvovalo, niti realizovalo bilo koji projekat iz oblasti socijalnog dijaloga.

Konačno, Izveštajem Evropske komisije, koji se jednim delom odnosi na stanje u oblasti socijalnog dijaloga u Srbiji za 2024. godinu, ukazano je da se situacija nije značajno promenila u odnosu na onu iz prethodnih godina.⁴⁷ U izveštaju je ukazano da je socijalni dijalog i dalje slab, posebno u pogledu uključivanja socijalnih partnera u razvoj politike koji je relevantan za njih.

Podsećamo da je u Srbiji tripartitni socijalni dijalog uspostavljen 2. avgusta 2001. godine, kada je zaključen *Sporazum o osnivanju, delokrugu i načinu delovanja Socijalno-ekonomskog saveta Republike Srbije*⁴⁸, između tada relevantnih sindikata na nacionalnom nivou, Unije poslodavaca Srbije i Vlade Republike Srbije. Taj prvi Sporazum je naglasio važnu ulogu *Socijalno-ekonomskog saveta* u demokratizaciji društva i iznalaženju puteva izlaska iz (tadašnje) krize kroz sprovođenje ekonomskih i društvenih reformi, prepoznatih kao odgovornost i zajednički interes sva tri socijalna partnera.

U novembru 2004. godine donet je Zakon o socijalno-ekonomskom save-tu,⁴⁹ na osnovu čega je Socijalno-ekonomski savet Republike Srbije dobio

47 2023 European Commission Report, 130, https://neighbourhood-enlargement.ec.europa.eu/system/files/2023-11/SWD_2023_695_Serbia.pdf, 30. 1. 2025.

48 <http://www.arhiva.srbija.gov.rs/vesti/2001-08/02/26844.html>, 20.1.2025.

49 Zakon o socijalno-ekonomskom savetu, Službeni glasnik RS, br. 125/2004.

zakonski okvir za osnivanje i funkcionisanje. Prema Zakonu, Socijalno-ekonomski savet je nezavisan organ koga čine predstavnici Vlade Republike Srbije, predstavnici reprezentativnih udruženja poslodavaca i predstavnici reprezentativnih sindikata koji su reprezentativni na nacionalnom nivou.

U pogledu prisustva sednicama Socijalno-ekonomskog saveta, u periodu od 2016-2024. godine, pohvaljujemo aktivno angažovanje socijalnih partnera (sindikata i unije poslodavaca) u njegovom radu, međutim predstavnici države nisu bili toliko revnosni. Naime, predstavnici Vlade na sednicama SES-a u poslednjih 8 godina pojavili samo u 32% slučajeva. Ovde je izuzetak ministar za rad, zapošljavanje, boračka i socijalna pitanja koji je bio prisutan na skoro svakoj sednici SES-a. Zabrinjavajuće je i podatak da ministar/ka privrede, kao neko najviši funkcioner ministarstva u čijoj organizacionoj strukturi se nalazi, između ostalog, sektor za investiciona ulaganja, sektor za razvoj malih i srednjih preduzeća i preduzetništva, kao i sektor za privatizaciju, stečaj i privredni razvoj, ne vidi potrebu da učestvuje u radu Socijalno-ekonomskog saveta. Ovo je posebno značajno, ako se ima u vidu činjenica da se najvećim delom srpski privredni ambijent oslanja upravo na funkcionisanje i rad malih i srednjih preduzeća.

Socijalno ekonomski savet je 2024. godine doneo odluku o minimalnoj ceni rada, što je tek treći put u poslednjih 15 godina. Umesto toga, odluku o minimalnoj ceni rada uvek je utvrđivala Vlada Republike Srbije, pravdajući to time što se za minimalnu zaradu vezuju mnoga budžetska davanja.

Konačno, u 2024. godini, nije bilo razgovora o usvajanju novog Zakona o štrajku. U pravnom sistemu Republike Srbije, pravo na štrajk se javlja kao eksplicitno priznato pravo ustavnog ranga. Naime, članom 61. Ustava Republike Srbije predviđeno je da „zaposleni imaju pravo na štrajk, u skladu sa zakonom i kolektivnim ugovorom, te da se pravo na štrajk može ograničiti samo zakonom, shodno prirodi ili vrsti delatnosti“. Osim Ustavom, pravo na štrajk uređeno je i posebnim zakonom, i to Zakonom o štrajku,⁵⁰ iz 1996. godine, koji u članu 1. štrajk definiše kao „prekid rada koji zaposleni organizuju radi zaštite svojih profesionalnih i ekonomskih interesa povodom rada“.

50 Zakon o štrajku, Službeni list SRJ, br. 29/96 i Službeni glasnik RS, br. 101/2005 – dr. zakon i 103/2012 – odluka US.

Valja primetiti da je po slovu Ustava i Zakona, pravo na štrajk priznato samo zaposlenima, odnosno fizičkim licima koja se nalaze u radnom odnosu kod poslodavca. To znači da je uslov za priznavanje ovog prava prethodno postojanje ugovora o radu, što u konačnici znači da je svim licima koja rade za poslodavca van radnog odnosa, ili po drugom osnovu osim ugovora o radu, ovo pravo uskraćeno.⁵¹

Treba imati u vidu da je Zakon o štrajku pravljen za federalnu državu koja je u tom trenutku postojala. Činjenica da je ovaj zakon još uvek aktuelan, odličan je pokazatelj praktične nemoći države da inicira i uspostavi kvalitetan socijalni dijalog koji bi doveo do njegovog osavremenjivanja i prilagođavanja novonastaloj situaciji i ustavnom uređenju. Zakon je tako u primeni 28 godina i nadživeo je promenu tri ustavna režima praktično bez izmena, čak i onih terminoloških.

Ukazujemo na neophodnost osavremenjivanja ovog zakonskog teksta u skladu sa promovisanjem socijalnog dijaloga koji je (sa malim uspehom) već duže vreme formalno postavljen kao jedan od pravaca daljeg razvoja radnog prava u Srbiji.

Novim zakonom o štrajku treba obezbediti da pravo na štrajk bude usklađeno sa zahtevima relevantnih Konvencija MOR o slobodi udruživanja⁵² i pravu na organizovanje i kolektivno pregovaranje⁵³ koje je Srbija ratifikovala 1958. godine. Prioritet u rešavanju sporova koji su prouzrokovali štrajk trebalo bi da imaju postupci mirnog rešavanja sporova.

U 2024. godini, Srbija je bila svedok nekoliko značajnih štrajkova i protesta koji su obuhvatili različite sektore društva. Pre svega, štrajk prosvetnih radnika početkom 2024. godine usled nezadovoljstva niskim zaradama, loših uslova rada i nerešenih statusnih pitanja. Organizovan

51 Tu spadaju radno angažovana lica po osnovu ugovora o privremenim i povremenim poslovima, stručnog osposobljavanja i usavršavanja, ugovora o delu, sezonskih poslova, volontiranja itd.

52 Konvencija MOR 87 – Konvencija o slobodi udruživanja i zaštiti prava na organizovanje, „Službeni list FNRJ – Međunarodni ugovori br. 8/58.

53 Konvencija MOR 98 – Konvencija o pravu na organizovanje i kolektivno pregovaranje, „Službeni list FNRJ – Međunarodni ugovori br. 8/5.

je u više škola širom Srbije, u nekim mestima održavala se skraćena nastava ili potpuna obustava rada, što je na kraju dovelo do pregovora sa Ministarstvom prosvete, ali bez brzih rešenja, pa su se akcije nastavljale i narednih meseci.

U februaru mesecu krenuli su protesti zaposlenih u zdravstvu usred preopterećenosti zaposlenih, nedostatka kadra, niskih primanja i nerešenih problema u zdravstvenom sistemu. Protesti su bili mirni praćeni okupljanjem ispred zdravstvenih ustanova, bez prekida hitnih medicinskih usluga.

U prvom kvartalu 2024. godine svedočili smo i štrajkovima u komunalnim službama usled kašnjenja zarada i lošim uslovima rada, a na to su se nadovezali i poljoprivredni protesti usled nezadovoljstva državnim subvencijama, visokim cenama goriva i problema u okviru poljoprivrednih proizvoda.

Štrajkovi prosvetnih radnika započeli su 02. oktobra 2024. godine u trajanju od jednog dana, podsećajući na i dalje postojeće nezadovoljstvo uslovima rada i iznosom zarade u prosveti. Nakon toga nastavljeno je sa obustavom rada u novembru, a na šta su se nadovezali i masovni antikorupcijski protesti nakon urušavanja nadstrešnice železničke stanice, što je rezultiralo smrću 16 osoba.

Konačno, 2024. godinu obeležili su i ekološki protesti protiv projekta „Jadar“ kompanije Rio Tinto, a usled zabrinutosti građana zbog potencijalnog uticaja rudnika litijuma na životnu sredinu.

Svi navedeni događaji su odrazili rastuće nezadovoljstvo različitih društvenih grupa u Srbiji tokom 2024. godine, fokusirajući se na pitanja radnih prava, korupcije i zaštite životne sredine.

Zaključak

Iz navedenog Izveštaja o stanju radnih prava u Republici Srbiji iz 2024. godine, možemo da zaključimo da je 2024. godina bila najskromnija do sada, kako u smislu zakonodavne, tako i u smislu usvojenih strateških dokumenata iz oblasti rada i radnih odnosa. Očigledno je da se čeka usvajanje već najavljenog Zakona o radu, ali je isti trenutno „u rukama“ tvining projekta čija realizacija bi trebalo da otpočne krajem prvog ili početkom drugog kvartala 2025. godine. U tom smislu, realno je očekivati da se eventualno prva verzija nacrtu Zakona o radu pojavi tek početkom ili sredinom 2026. godine. Ovo je možda i jasan indikator da će i naredna, 2025. godina biti vrlo skromna u pogledu usvajanja novih zakonskih propisa i dokumenata javnih politika iz oblasti rada i radnih odnosa. Deluje da i predstavljeni nacrti pojedinih zakonskih tekstova koji su navedeni u ovom Izveštaju, čekaju usvajanje Zakona o radu, pre nego što budu usvojeni.

Do usvajanja novog Zakona o radu, socijalni partneri treba da rade na poboljšanju svojih organizacionih kapaciteta, transparentnosti, ugleda i pregovaračke moći. Isto važi i za državu, posebno ministarstva i inspeksijske organe koji manjkaju kako u opremi, tako i u ljudstvu. Jačanje kapaciteta socijalnih partnera kroz stratešku podršku i organizovanje koju finansira država i EU, u cilju jačanja baze članstva u organizacijama, ključno je za stvaranje kritične dinamike u industrijskim odnosima.

Promovisanje kolektivnog pregovaranja i povećanje pokrivenosti kolektivnim pregovorima zahteva konsolidaciju relevantnih aktera na svakom nivou, a naročito sektorskom kako bi se povećali kapaciteti i spremnost za pregovaranje i zaključivanje kolektivnih ugovora, kojih i dalje ima jako malo.

Na kraju možemo zaključiti da je i u 2024. godini primetna nedovoljna razvijenost socijalnog dijaloga i kolektivnog pregovaranja, a što predstavlja značajnu prepreku za nesmetano funkcionisanje privrede i celokupnog tržišta rada.

Reference

Konvencija MOR 87 – Konvencija o slobodi udruživanja i zaštiti prava na organizovanje, Službeni list FNRJ – Međunarodni ugovori, br. 8/58.

Konvencija MOR 98 – Konvencija o pravu na organizovanje i kolektivno pregovaranje, „Službeni list FNRJ – Međunarodni ugovori, br. 8/5.

Zakon o socijalno-ekonomskom savetu, Službeni glasnik RS, br. 125/2004.

Zakon o štrajku, Službeni list SRJ, br. 29/96 i Službeni glasnik RS, br. 101/2005 – dr. zakon i 103/2012 – odluka US.

Akcion plan za period od 2024. do 2026. godine za sprovođenje strategije zapošljavanja u Republici Srbiji za period od 2021. do 2026. godine, Službeni glasnik RS, br. 22/2024.

Akcion plan za poglavlje 19, <https://www.minrzs.gov.rs/sites/default/files/2020-06/AP19%20ENG%20FINAL%20-%202020.docx> 30. 08. 2024.

Sporazum o osnivanju, delokrugu i načinu delovanja Socijalno-ekonomskog saveta Republike Srbije, <http://www.arhiva.srbija.gov.rs/vesti/2001-08/02/26844.html>, 20.1.2025.

Blic, *TOP 5 najtraženijih poslova u 2024. godini u Srbiji*, <https://www.blic.rs/biznis/moj-novcanik/ovo-je-pet-najtrazenijih-poslova-u-2024-godini-u-srbiji/qd06w7g>, 20.3.2025.

2023 European Commission Report, 130, https://neighbourhood-enlargement.ec.europa.eu/system/files/2023-11/SWD_2023_695_Serbia.pdf, 30. 1. 2025.

Cekos, *Prosečne bruto zarade (plate) – decembar 2024. godine*, <https://www.cekos.rs/prosečne-bruto-zarade-plate-decembar-2024-godine?>, 11.3.2025.

Fondacija Centar za demokratiju, *Izveštaj o stanju radnih prava u Republici Srbiji 2023*, www.centaronline.org/userfiles/files/publikacije/FCD-Izvestaj-o-stanju-radnih-prava-u-Republici-Srbiji-2023.pdf, 11.2.2025.

Izveštaj Evropske komisije za 2024, www.mei.gov.rs/upload/documents/eu_dokumenta/2024/izvestaj_24.pdf, 18.2.2025.

Izveštaj o radu Inspektorata za rad za 2023. godinu, <https://www.minrzs.gov.rs/sr/dokumenti/ostalo/izvestaji-o-radu/plan-inspekcijskog-nadzora>, 19.2.2025.

Inicijativa Poverenika za Zaštitu rodne ravnopravnosti za izmene i dopune Zakona o socijalnoj zaštiti, br. 011-00-382/2024-02 od 31.10.2024. godine.

Kupovna moć stanovništva - Potrošačka korpa 2024, <https://must.gov.rs/tekst/8037/kupovna-moc-stanovnistva-potrosacka-korpa-2024.php>, 16.2.2025.

Ministarstvo finansija, <https://www.mfin.gov.rs/sr/dokumenti2-1/program-ekonomskih-reformi-erp-1>, 6.2.2025.

Ministarstvo za rad zapošljavanje, boračka i socijalna pitanja, <https://www.minrzs.gov.rs/sr/aktuelnosti/vesti/selakovic-za-mere-aktivne-politike-zaposljavanje-u-ovoj-godini-775-milijardi-dinara>, 27.2.2025.

Ministarstvo za rad zapošljavanje, boračka i socijalna pitanja, *Usvojen Akcioni plan za period od 2024. do 2026. godine za sprovođenje Strategije zapošljavanja u R. Srbiji za period od 2021. do 2026. godine*, <https://www.minrzs.gov.rs/sr/aktuelnosti/vesti/usvojen-akcioni-plan-za-period-od-2024-do-2026-godine-za-sprovođenje-strategije-zaposljavanja-u-r-srbiji-za-period-od-2021-do-2026-godine>, 13.2.2025.

Ministarstvo za rad zapošljavanje, boračka i socijalna pitanja, Program dostojanstvenog rada za Republiku Srbiju 2013-2027, Програм достојанственог рада за РС 2013-2017 - Рад | Министарство за рад, запошљавање, борачка и социјална питања, 21.2.2025.

Ministartstvo finansija, <https://www.mfin.gov.rs/sr/dokumenti2-1/program-ekonomskih-reformi-erp-1>, 22.3.2025.

Nacionalna služba za zapošljavanje, Izveštaj o radu NSZ za 2023. godinu, <https://www.nsz.gov.rs/sadrzaj/izvestaj-i-program-rada-nsz/4109>, 16.1.2025.

Nacionalna služba za zapošljavanje, *Plan implementacije Garancije za mlade*, <https://www.nsz.gov.rs/sadrzaj/plan-implementacije-garancije-za-mlade/11248>, 20.1.2025.

Narodna banka Srbije, *Procene ekonomskih i spoljnotrgovinskih kretanja u 2024. godini*, <https://www.nbs.rs/sr/scripts/showcontent/index.html?id=20278>, 11.3.2025.

Nova ekonomija (1), https://novaekonomija.rs/vesti-iz-zemlje/od-februara-izdate-34-000-dozvole-za-rad-preko-portala-za-strance#google_vignette, 17.2.2025.

Nova ekonomija (2), <https://novaekonomija.rs/vesti-iz-zemlje/radne-dozvole-za-strance-sve-manje-odobrenja-za-ruse-i-kineze-opao-broj-zah-teva-iz-turske>, 18.1.2025.

Paragraf, *Aktuelnosti u zapošljavanju stranaca*, <https://www.paragraf.rs/intervju/zoran-martinovic/aktuelnosti-u-zaposljavanju-stranaca.html>, 17.2.2025.

Paragraf, *Nešto manje od trećine zaposlenih građana ima platu koja dostiže i premašuje zvaničan prosek od 100.738 dinara*, <https://www.paragraf.rs/dnevne-vesti/050225/050225-vest13.html>, 22.12.2024.

Poslovi Infostud, https://poslovi.infostud.com/?utm_source=google&utm_medium=cpc&utm_campaign=25, 20.3.2025.

Program ekonomskih reformi za period od 2025. do 2027. godine, <https://www.mfin.gov.rs/sr/dokumenti2-1/program-ekonomskih-reformi-erp-1>, 20.2.2025.

Program dostojanstvenog rada za Republiku Srbiju 2019-2022, <https://www.ilo.org/media/62681/download>, 30. 08. 2024.

Pravilnik o podnošenju zahteva za stalno nastanjenje elektronskim putem, Sl. glasnik RS, br. 6/2024.

Pravilnik o izdavanju jedinstvene dozvole za privremeni boravak i rad stranaca, Sl. glasnik RS, br. 6/2024.

Pravilnik o odobravanju privremenog boravka, Sl. glasnik RS, br. 6/2024.

Pravilnik o odobravanju stalnog nastanjenja, Sl. glasnik RS, br. 6/2024.

Republički zavod za statistiku, *Anketa o radnoj snazi*, <https://publikacije.stat.gov.rs/G2024/HtmlL/G20241142.html>, 22.2.2025.

Republički zavod za statistiku, *Potrošnja, prihodi i uslovi života*, <https://www.stat.gov.rs/sr-latn/oblasti/potrosnja-prihodi-i-uslovi-zivota/>, 13.2.2025.

Republički zavod za statistiku, *Procene stanovništva*, <https://www.stat.gov.rs/sr-latn/oblasti/stanovnistvo/procene-stanovnistva>, 22.2.2025.

Republički zavod za statistiku, *Siromaštvo i socijalna nejednakost, 2023*, <https://www.stat.gov.rs/sr-latn/vesti/statisticalrelease/?p=15328&a=01&s=0102?s=0102>, 10.2.2025.

Socijalno ekonomski savet, <http://www.socijalnoekonomskisavet.rs/cir/minimalna%20zarada%20cir.htm>, 20.2.2025.

Strategija bezbednosti i zdravlja na radu u Republici Srbiji za period od 2024. do 2027. godine, zajedno sa Akcionim planom za njeno sprovođenje, Sl. glasnik RS, br. 84/2024.

The World Bank In Serbia, <https://www.worldbank.org/en/country/serbia/overview>, 19.2.2025.

ЦРНО на БЕЛО

FONDACIJA
CENTAR ZA
DEMOKRATIJU

30 godina

www.centaronline.org